БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тываобласть болгаш Кызылхоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттингеН

1953 июнь 24 СРЕДА № 121 (2806)

ӨРТЭЭ 20 КОП

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).

ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ИЙИГИ СЕССИЯЗЫ: 1953—1954 өөредилге чылынга областың школаларын белеткээр дугайында облоно эргелекчизи эш А. И. Ломаевтиң илеткелиниң талазы-биле саналдар; соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында (2 арын).

А. Глотов.— Чайгы чер андарылгазының ажаалгазын өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг чорудар (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

Е. Усачев, В. Пивоваров. — Ленинград хоорайда Сталинга холбашкан черлерде (3 арын).

Француз Коммунистиг партияның ТК-зының пленуму (4 арын).

Америк-совет найырал Ниитилелиниң туруп келгениниң он чыл оюн байырлааны (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Совет кижилерниң серемчилелин бедидер!

Совет чурттуң улустары тургузукчу тайбың күш-ажылда туруп турар. Совет кижилерниң төнмес-батпас чогаадыкчы күштерин Коммунистиг партия бистиң Төрээн чуртувустуң күчүзүн улам быжыглаарынче, ниитиниң бүдүрүлгезин хөгжүдүп, сайзырангайжыдарынче, аңаа үндезилээш ажылчы чоннарның үргүлчү өзүп турар материалдыг болгаш культуралыг негелделерин улам эки, улам долузу-биле хандырарынче угландырып турар.

Совет кижилер ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип албышаан, оон-биле бүгү делегейге тайбыңның херээн быжыглап турарлар. Бистиң Төрээн чуртувус тайбыңның быжыг чөленгиижи, чаа дайынның белеткелиниң болгаш өскүдериниң оруунда кол моондак болуп турар.

Быжыг болгаш үр тайбынга бүгү улустар хан-дамырындан сонуургалдыг. Улустар аразының амыдыралында тайбың арга-биле шиитпирлетинмес хире чангыс-даа маргылдаалыг айтырыг чок деп чүведен үнүп турар Совет Эвилелиниң политиказын тайбыңның эрге-ажыктарын үнелеп турар бүгү кижилер изии-биле деткип турар. Ынчалза-даа маргылдаалыг айтырыгларны тайбың арга-биле шиитпирлээр чорукту үзерин, улустар аразының байдалында шынгыыраашкынны чымчадыр чорукту болдурбазын боттарының сорулгазы кылдыр салып турар реаксылыг күштер бар болуп турар. Ол күштер үүнүн-даа мурнунга доктаавайн, боттарының кара-сагыжын боттандырарынга кандыг-даа аргаларны ажыглап турарын фактылар тодаргай көргүзүп турар. Агрессив Атлантика блогунуң күрүнелериниң, бир дугаар ээлчегде Американың Катышкан Штаттарының разведка органнарының Совет Эвилелинге болгаш тайбынга ынакшылдыг өске-даа демократтыг чурттарга удур чорудуп турар үргедекчи ажылчорудулгазы ол дугайын херечилеп турар.

Ол бүгү чоруктар болза, серемчилелди бүгү хемчег-биле көдүрерин, империалистиг разведканың чимзениишкиннерин кичээнгейлиг хайгаараарын совет кижилерге хүлээдип турар. Даштыкы разведкаларның бистиң чуртувустуң иштинде кандыгдаа социальдыг чөленгиижи чок болгаш чөленгииш тып шыдавас деп үвени база бодаары чугула. Моон ужурунда олар ССРЭ-ге удур үргедекчи ажылдарының планнарынга янзы-бүрү шаарланганнарга, Төрээн чурттуң хоралакчыларынга болгаш өскерликчилеринге, гестаподан америк разведкаже «уксаа» барымдалап шилчээн фашистиг чалча турганнарга даяныр апаарлар.

ССРЭ-ге удур хоралакчы ажыл чорударынга агентилер дүлеп тыварда даштыкы разведка органнары «холушкан кижилер» дээрлериң лагерьларинче онза кичээнгей салып турарлар. Ол лагерьларде туттурган шериглерни болгаш дайын үезинде немец-фашистиг эжелекчилериниң ССРЭ-ден ойлады бергени хөй хамааты кижилерни күш-биле тудуп турар. Ол кижилериниң түренчиг байдалын ажыглааш, оларны Төрээн чуртунга удур разведка болгаш хоралакчы ажыл чорудар кылдыр албадап алыр дээш, америк разведканың офицерлери оларга чыгаашкынның бүгү-ле аргаларын—меге-хопту, хээлилээшкинни, коргудуушкунну болгаш өске-даа аргаларны ажыглап турарлар.

Оон артык кара-сагыштыг чорукту тывары безин берге-дир. Делегейниң ийиги дайынының үезинде Совет Эвилели, АКШ, Англия эвилелчилер болуп турганнар, ынчаарга делегейниң цивилизациязын болгаш культуразын фашистиг араатаннардан хостап камгалаар дээш демиселдиң кол аар бергезин бодунуң эктинге чүктээн совет улус дайынга эң-не улуг когаралдыг болган. Ынчаарга ам АКШ-тың разведка органнары болза, бистиң ниити дайзынывыс болур гитлержи шериглериниң ССРЭ-ден ойлады берген кижилерин, база шуут фашистиг чалчаларны ССРЭ-ге удур хоралакчы ажыл-чорудулгага ажыглаарын оралдажып турарлар.

Америк разведканың элзедип алган кижилерин Барыын Европада, ылангыя Германияның америк эжелел зоназында тускай «школаларга» өөредип турар. Оларны ында диверсияларның, террорнуң, шпионажтың, өлүрүлгениң «уран аргазынга» өөредип турар. Оон соонда хоралакчыларны болгаш өлүрүкчүлерни боолар-биле, хораннар-биле, радио дамчыдар херекселдер-биле, меге документилер-биле хандыргаш, америк самолёттар-биле бистиң чуртувустуң девискээринче киир октап турар.

Ындыг фактыларның бирээзи бо чылдың апрельдиң төнчүзүнде болганы билдингир. Ылгавырлал демдек чок америк самолётту Украин ССР-ниң девискээринче чоруткаш, Мюнхен чоогунга американың шпион-диверсия «школазынга» тускай өөредилге эрткен, эндере чепсегленген дөрт дээрбечилерни киир октаан. Америк шургукчулар туттуруп, хоругдаткан болгаш ССРЭ-ниң Дээди Судунуң шериг коллегиязының шииткели-биле боолатырып шаажылатканы ССР Эвилелиниң Иштики Херектер Министерствозунуң бо дугайында парлатынган медээзинден билдингир. Даштыкы разведка органнарның бистиң чуртувусче киирерин оралдажып турары бүгү шпионнарның болгаш диверсантыларның салымы база-ла ындыг болур.

Тускай өөреткен шпионнарны болгаш өлүрүкчүлерни бистиң девискээривисче шургудуп киирери дээрге, Совет Эвилелинге удур америк разведка органнарының чорудуп турары үргедекчи калбак ажылының үгле кезии болур. Шуут чигзиниг чокка илеретингени-биле алырга, ол үргедекчи ажылды АКШ-тың тускай реаксылыг бөлүктери сорук киирип турар болгаш мактап турар.

1951 чылдың октябрь 10-да АКШ-тың конгрези «бот-боттарынга айыыл чок чорукту хандыржырының дугайында хоойлу» дээр хоойлуну бадылап үндүрген. Ол хоойлу болза, Совет Эвилелиниң, улус демократия чурттарының девискээринге үргедекчи, диверсиялыг ажыл-чорудулганы акшаландырарынга чүс миллион долларны Катышкан Штаттарның чазаа төзевилээрин көрүп турар. Бүгү делегейниң хөй-ниитизи ол хоойлуну бүгү делегей эргелерин болгаш күрүнелериниң тускай эргелериниң принциптерин каржы чөрчүүшкүнү, чурттар аразында чогуур харылзааларга таарышпас чорук кылдыр чөптүү-биле буруу шапкан.

Тайбынга ынакшылдыг күрүнелериниң болгаш бүгү делегейде хөй-ниити калбак бөлүктериниң удурланыышкыннары турза-даа, хоралакчы ажыл-чорудулганы организастаарынга төзевилелдер дугайында хоойлуну амыдыралда чайгылыш чокка чорудуп турар. Харын оондаа ынайлааш, 1952 чылдың июнь 20-де АКШ-тың конгрези чаа хоойлуну база үндүрген, ол хоойлу болза, үгле 1951 чылдың хоойлузун ёзугаар төзевилетинген акша түүнүн улам ыңай чарыгдаарын көрүп турар эвес, харын хоралакчы шпион ажыл-чорудулгазын акшаландырары-биле Соңгу-атлантика эвилелиниң хемчеглеринге үндүрген хөреңгилериниң күсели-биле немелде акша түүнүн ажыглаар арганы берип турар. Адактың сөөлүнде, мырынай чоокта чаа, келир саң-хөө чылында даштыкы күрүнелерге шериг дузаламчызын көргүзериниң дугайында хоойлу төлевилелин конгресске чугаалажып көөрү-биле АКШ-тың чазаа киирип келген. Ол хоойлу болза, база-ла Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур диверсиялыг болгаш өске-даа хоралакчы ажыл-чорудулгага хөреңгилерни төзевилээрин көрүп турар. Азияда «антикоммунистиг чажыт ажылды» акшаландырарынга төзевилээн хөреңгилерни конгресстиң баштай үүлдүгзүнүп көөрүн АКШ-тың чазаа оожум билдиртпези-биле чедип алган деп Юнайтед Пресс дээр америк телеграф агентилели мырынай чоокта чаа, июнь 13-те дыңнаткан. Сенаттың болгаш төлээлекчилер палатазының «даштыкы күрүнелерге дузаламчы» дугайында хоойлу төлевилелдерин чугаалажып көрүп турар комиссиялары болза, Азияга азы Европага чарыгдатынар ужурлуг 95.700 муң долларны ол сорулгага төзевилээрин үүлдүг деп көргеннер.

«Бот-боттарынга айыыл чок чорукту хандыржырының дугайында» шуугаазынныг хоойлуларның ёзулуг сорулгазының дугайын АКШ-тың буржуаз парлалгазы безин бижип турар. Чижээ, «Стар Леджер» деп америк солуннуң допчулакчызы Леоннард Нэсоннуң бижээни: Шпиончу болгаш хоралакчы ажыл-чорудулганы АКШ демир көжеге артынга чорудуп турар дээрзин кончуг эки билир мен. Бистиң хоралакчы ажылдарывыстың хемчээли кончуг улуг, бисти ол хире удаа-дараа дузактап турары оон-биле тайылбырлатынар». АКШ-тың республиканчы партиязының ат-сураглыг ажылдакчызы, Нью-Йорк Штаттың губернатору Дьюи «Совет Эвилелинге удур шпиончу эки школаны» тургузарынче ажыы-биле кыйгырып, ол сорулганы боттандырар төлээде АКШ болза, Катышкан Штаттарга бо талазы-биле «кым дузалаарыл дээр дугайын тодаргайлаарындан ойталаар» ужурлуг деп медеглээн. Ындыг янзылыг ажык миннишкиннер америк конгресске база хөй удаа чаңгыланып турган.

Бистиң чуртувуска удур америк разведканың хоралакчы ажылын сорук киирип болгаш углап башкарып турар АКШ-тың реаксылыг бөлүктери кандыг-бир таварылга туруп келзе, суртаалчылар болу бээринге база «мораль», «кижини хүндүлеп көөр чорук», «чаңчыл чурумнарының» дугайында арын чаап чугаалажырынга белен болуп турар дээрзин демдеглезе чогуур.

Ол дээргилерден мынча деп айтырып болур: Шаандагы туттурган шериглериниң, туттурган болгаш холушкан кижилериниң аразындан шпионнарны болгаш диверсантыларны элзедип катыштырары, оларны төрээн чуртунуң өскерликчилери болдурар дээш албадаашкынның бүгү аргаларын ажыглаары, хоралакчыларны болгаш өлүрүкчүлерни америк разведканың чажыт черлеринге оларның иштинден белеткээри, а оон соонда шпиончу медээлерни чыыр, заводтарны буза тепсир, кижилерни өлүрер төлээде, оларны боттарының саттынып өскерилген чурттарының девискээринче чорудары моральдыг үүл болур бе, ынчаш? Бир эвес ол «моральдыг» үве болза, сандараан моральдыг, кем-буруулуг деп үүнү ынчап санаарыл ам?

«Кижини хүндүлеп көөр чоруктуң» болгаш «мораль» дугайында реаксылыг буржуаз политиктериниң шуугаазыннары болза, үгле империалистиг разведкаларның тайбынга ынакшылдыг күрүнелерге удур чорудуп турары ол хоралакчы кара ажылын оларның чажырып чаарынга херектиг дээрзи тодаргай-дыр. Шак ындыг хоозун нүүлдери-биле улустарның серемчилелин ундарадырын, тайбыңның дайзыннарының чимзениишкиннеринге удур демиселче оларның тура-соруунуң когун үзерин олар оралдажып турарлар. Моон мындыг өскерлиш чок түүнел үнер: Тайбынны камгалаары болгаш быжыглаары дээш демисел серемчилелди бүгү хемчеглер-биле бедидерин негеп турар.

Империалистиг тодаргай бөлүктер боттарының кара сагыштыг эрге-ажыктарын удуртулга болдургаш, кандыг-даа чепсектерни чалданыш чокка ажыглап, улустар аразында байдалды чидиглендирерин оралдажып турар дээрзин совет кижилер билип турарлар. Тайбынның дайзыннарының чимзениишкиннерин көрүнгүр болгаш могаг чокка хайгаарап көөрүн бистиң кижилерийске ол чорук хүлээндирип турар.

Политиктиг бедик серемчилелдиң ёзузунга, иштики болгаш даштыкы дайзыннар-биле демиселге эптеш чок болгаш кадыг-быжыг болур чоруктуң ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидерин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң эң чугула сорулгаларының бирээзи кылдыр санап чораан болгаш санап-даа турар. Кандыг-даа участокка, кандыг-даа байдалда совет кижи бүрүзү доктаамал серемчилелин көргүзүп, совет күрүнениң эргеажыктарын камгалаарынга көрүнгүр турар, бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун бүгү күштери-биле быжыглаар ужурлуг деп партия өөредип турар.

Политиктиг серемчилелин бүгү хемчеглер-биле бедитпишаан, совет кижилер империалистиг разведкаларның чимзениишкиннерин, бистиң чуртувуста коммунистиг тургузуушкунну үзе тырттар, тайбынны камгалаарының болгаш быжыглаарының херээнге шаптыктаар деп оларның оралдажыышкыннарын моон соңгаар-даа чайгылыш чокка ойтур шаварлар.

(«Правданың» июнь 21-де мурнуку үүлү).

Ургларның кадыкшылга институду

Хүн херели-биле долдунган палаталарда хүрең-кызыл чаактарлыг, өткүт үннүг, хөглүг бичии ургларт туруп турар. Олар болза, ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң Академиязының педиатрия институдунда туруп турар ургларт тур. Ургларт аарыының талазы-биле эртемденнер мында ургларның кадыкшылын шинчилеп көрбүшаан, кадык бичии ургнуң өзүлдезиниң физиологиязын, оон күш болгаш медерелиниң өзүлдезиниң айтырыын өөренип көрүп турар. Клиникага ажылдап кылган эртем системазы ургларны чаш турар үезинде кижизидериниң айтырыгларын, эң ылангыя удуурунуң болгаш удувайын турар үезинде корум-чурумну база өөренип көрүп турар.

Институтта онза сонуургалдыг болуп турар лаборатория база бар. Ында бичии ургларның дээди нервазының ажыл-чорудулгазын шинчилеп турар. Чаа төрүтүнген чаш уруг кайы хире апаргаш ыытты, чырыкты, чытты билип эгелээриниң шинчилелин ында чорудуп турар. Нарын аппараттар бичии ургларның ол үүлдериниң бүгү хевирлерин болгаш формаларын автоматтыыбиле бижип турар. Бо бүгү болза, бичии ургларның күш болгаш медерел талазы-биле өзүлдезиниң, кижизидилгезиниң методтарын ажылдап кылырынга, аарыглар-биле чедиишкинниг демисежиринге эң чугула эртем болгаш практиктиг ужурдузалыг болуп турар.

Профилактиктиг болгаш бичии ургларның инфекционнуг (халдавырлыг) аарыгларын эмнээриниң бо клиниказы бистиң чуртувустан дашкаар безин билдингир болуп турар. Ол клиниканың эртемденнери скарлатина, дифтерия, коклуш, улаанут болгаш өске-даа аарыгларны болдурбазының база эмнээриниң ажыктыг методтарын ажылдап кылганнар. Скарлатинаның аарыырының хуусаазын кызырган.

ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң Академиязының бичии ургларт аарыының институду аарыгны шинчип тыварының болгаш эмнелгениң эң чаа аппараттары-биле чепсегленген. Мында ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң Академиязының чиңгине кежигүнү Г. Н. Сперанский, бичии ургларт аарыының талазы-биле эртемденнер, ССРЭ-ниң медицина эртемнериниң Академиязының корреспондент-кежигүннери А.И. Доброхотов, Н. М. Шелованов болгаш Н. И. Касаткин олар ажылдап турар. Институттуң лабораториязында ам 70 эртем айтырыглары ажылдап кылдынып турар.

Чурттуң бүгү эмнелге албан черлеринде педиатрия талазы-биле эртем ажылын институт организастап, катыштырып турар. Медицинаның дээди өөредилге черлериниң кафедрлериндэн, бичии ургларның аарыыр чоруу-биле демиселдиң талазы-биле эртем шинчилелин чорудуп турар тускай ургларт эмнелгелериндэн база клиникалардан аңгыда Совет Эвилелинде эртем-шинчилелдиң педиатрия институттарын тургускан.

(СЭТА).

—⊙—

Чуртталганың хуу тудуглары

АЛМА-АТА. Казахстанның хоорайларында болгаш үлетпүр төптеринде чуртталганың хуу тудуглары калбарып турар. Хуузунда тудуг кылып турарларга күрүне узун хуусаалыг чээлилерни берип турар. Тудуг материалдарының садыглаашкынын организастаан. Хуузунда чуртталга тудуглары тудуп турарларга чегдирери-биле 28 миллион ажыг рубльди тускайлаан. Алма-Ата, Караганда, Актюбинск, Балхаш болгаш өске-даа хоорайларда ажылчыннар болгаш албан-хаакчыттар ам ийи муң хире бажыңнарны тудуп турарлар.

Сөөлгү беш чылдың дургузунда Казахстанның ажылчы чоннары күрүне чээлилерин ажыглап тургаш 17 муң хире бажыңнарны туткан.

(СЭТА).

—⊙—

Киргизияның колхозтарында тараа кезилдези

ИСФАНА. (Ош области). Мурнуу Киргизияның колхозтары арбай кезилдезинче кирипкен. Бешкент областың ында ажылдап турар комбайнёрлары бир дугаар хүнде-ле онаалдаларын ажыр күүсеткеннер.

(СЭТА).

Бистиң областа

Кызыл хоорайның коммунал ажыл-агый чери хоорайның кудумчуларын болгаш ногаанчыдылгазын суггарары-биле чаа суггарылга машиназын алган.

Чурукта: суггарылга машиназының Ленин кудумчузун суггарып чоруурy.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Колхозтарда чайгы чер андарылгазының чоруп турарының медээзи

(Июнь 20-де, хуу-биле)

1. Тес-Хем	130,3	8. Таңды	88,6
2. Чөөн-Хемчик	125,1	9. Чаа-Хөл	85,0
3. Каа-Хем	110,4	10. Эрзин	55,0
4. Сүт-Хөл	101,6	11. Кызыл	53,4
5. Барыын-Хемчик	101,4	12. Бай-Тайга	21,6
6. Улуг-Хем	100,0	13. Өвүр	—
7. Бии-Хем	97,6		

Өөредилге чылынга белеткел

ЧАДААНА. (Телефон-биле). 1953—1954 өөредилге чылынга школазын бүгү тала-биле эки белеткелдиг болдурарынга Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң ишчилери чүткүлдүг ажылдап турар. Колхозтуң чаа суурунче школазын көжүрүп тургузарын шагда-ла дооскан. Сөөлгү ийи айларның иштинде интернатты, столоваяны, чунар-бажыңны болгаш башкыларның 5 чуртталга бажыңнарын база көжүрүп туткан.

Школаның белеткел ажылдарын организастап удуртурун колхозтуң даргазы эш Зыков, база ында комсомол организациязының секретары область Совединиң депутады эш Бөрбе олар эки хандырып турар. Септелгеде доктаамал ажылдап турар бызаңчылардан аңгыда 30 кижилиг комсомолчулар көжүртүнген бажыңнарны штукатуралаар, чугайлаар ажылдарын база чедиишкиниг чорудуп турар.

Келир өөредилге чылының үезинде хереглээр оттулар ыяш план ёзугаар база бүрүн белеткетинген. Школаның тудуг болгаш септелге бүгү-ле белеткелдерин июль 15-те дооскан турарын колхозчу ишчилер хүлээнген, ажылдың шынары, темпизи дээш улам кызымак ажылдап турарлар.

Тудуг талазы-биле мурнакчы колхозта

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районда «Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Ойдуп, парторганизация секретары эш Хирлиг) бо чылдың тудуг планын шевергин күүседиринге багай эвес ажылдап турар.

Тудугга ыяш материалдары белеткээрин кышкы үеде хынамчалыг чорутканыдан, бызаңчыларны удуртурун ажыл-ишчи хандырганындан бүдүрүлге планында көрдүнген 20 чуртталга бажыңнарындан 13 бажыңнар бүрүн дооступ, шупту ажыглалда кирген. Моон-биле кады 8 бажыңнарның тудуу база дооступ, амгы үеде иштики дериглерин, крышазын кылып турар.

Комсомолчу эш Санчай-оолга удурткан бызаңчылар бо чылын колхозтуң чаа школазын, хову турлаанда 100 хире кижилер турар бажыңны база туткан. Чаа тудугларга печка кылыр тууйбу бүдүрүлгези ажылдап турар, ол ышкаш чугай өртедир чер бо чылын 30 тоннаны белеткеп үндүрген.

Малчыннарның чөвүлел хуралы

ЧАА-ХӨЛ

Чоокта чаа Чаа-Хөл районнуң Кара-Талда «Победа» колхозтуң малчыннарының 46 кижи киржикчилиг чөвүлел хуралы болуп эрткен.

Ол хуралга бешки беш чыл планының болгаш колхозчу малчыннарның сорулгаларының дугайында колхозтуң даргазы эш Арапчор илеткел кылган. Бо айтырыг талазы-биле 17 кижи боттарының санал-оналдарын берип, ниитиниң малының баш санын 109 хуу күүсеткени-биле кады, моон соңгаар малчыннарның ам чорудар чугула сорулгаларын демдеглээн.

БАЙ-ТАЙГА

Бай-Тайга районнуң Бай-Талда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бүгү малчыннарының чөвүлел хуралы чоокта чаа болуп эрткен.

Чөвүлел хуралга бешки беш чыл планын эрестиг күүседириниң сорулгаларының дугайында колхоз баштаар черинин даргазы эш Кула илеткел кылган. Хуралга санал бергеннер районнуң көдээ ажыл-агый кылдизиниң оон специалистериниң адрезинге шыңгыы негелде, шүгүмчүлелди кылганнар.

Мурнакчы бүдүрүлгечи

Шагаан-Арыг райпромкомбинадының ажылчыны Дюлюш Санчай ол бүдүрүлгеге 1946 чылдан эгелеп ажылдаан. Ол баштай комбинаттың кара ажылчыны болуп, анаа-ла дузалаар ажылдар кылып турган.

Күш-ажылга ынак, өөредилгеге чүткүлдүг болганының ачызында Дюлюш Санчай удавайн-на комбинаттың нарын чүүлдерин кылып турар апарган. Ол ам 1947 чылдан эгелээш райпромкомбинаттың нарын чүүлдер чазакчызы болгаш 7 чыл дургузунда үргүлчү кызымак, ак-сеткилдиг ажылдап турар. Оон кылган чүүлдериниң шынары үргүлчү-ле кончуг эки болуп турар.

Дюлюш Санчай бодунга онаашкан бүдүрүлге планын үргүлчү ажыр күүседип турар. Ылангыя бо чылдың май айның онаалдазын 200 хуу күүсеткен.

Бөдүүн кара ажылчын турган Санчай ам бүдүрүлгениң мастери апарган болгаш коллективте хөй ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, бодунуң билиин аныяк ажылчыннарга дамчыдып берип турар.

Область Совединиң ийиги сессиязы

1953—1954 өөредилге чылынга областың школаларын белеткээр дугайында

Облоно эргелекчизи эш А. И. Ломаевтиң илеткелиниң талазы-биле саналдар

Тандының райкүүском даргазы депутат **С. Иванов** бодунуң саналынга, партия болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында районга улус өөредилгези кыска үеде дыка шапкын хөгжүлдени чедип ап шыдаанын демдеглээш, чаа өөредилге чылынга районда школалар белеткелин дончулап чугаалаан. Чүл дизе, июнь 15-теги байдал ёзугаар алырга, белеткетинген 5500 кубометр одаар ыяштың 2200-зү школалар чанында дүшкен, капитал болгаш үүрмек септелгелерге хереглетинер тудуг материалдарының 50 хуузу тыптынган.

Баш бурунгааргы организастыг хемчеглер четпес чорутунуп, акшахөренги улуг озалдаашкын-биле алдынганындан бисте белеткел кончуг оожум чоруп, ылангыя Элегес совхозта, Хову-Аксында чаа школалар тудуу ам шуут ара соксаан, ынчангаш облкүүском биске дузалажырын дилезе чогуур. Оон ыңай, район школаларының өөредилге түнелери улуг четпестерлиг болганын, оон кол чылдагааны башкы кадрларның ниити деннелиниң чавызында, башкыларга облононуң методтуг дузаламчызының эренгейинде дээрзин эш Иванов айытпышаан, илеткелде оон адрезинге болган шүүмчүлелди миннип, школа белеткелин дүргедедирин хүлээнген.

Кызыл райкүүскомнуң даргазы депутат **Х. Кара-оол** дараазында сөс алгаш, районнуң 14 школаларындан үүгле чангыс Ээрбек школазының септелгези шыкпарылган боордан башка, өскелеринде мырыңай пат дээрзин демдеглээн. Школалар белеткелиниң мынчага хожудаанының чылдагааннарын чугаалап тура, ол туулбу, кадаг, шифер дээн ышкаш тудуг материалдарының база септелге, одалга акшаландырылгазының талазы-биле облоно, облфо, банкы черлериниң дуза катпайн, харын бюрократсыг байдалдарны моон мурнундан бээр көргүзүп келгенин база башкы кадрларның хуваалдазын облоно шын эвес кылып, район организациялары-биле сүмелешпейн чыда, оларны кайы-хамаанчок ынай-бээр солуштуруп, ынчангаш өөредилге шынарының кудулаарынга чедирип турарын шынгыы шүүмчүлээн.

Бай-Хаак ортумак школаның директору депутат **Н. Михайлюк** сөс алгаш, областың улус өөредилгезиниң херээнде четпестерниң долу анализи эш Ломаевтиң илеткелинде-даа база область Совединиң доктаамал ажылдаар комиссиязының даргазы эш Подгорбунскийниң эдеринчи илеткелинде-даа тодаргай бердинмээнин демдеглээн.

— Бистиң чуртта кол капитал — кижи болгай, ынчангаш олче улуг кичээнгей салынып турар. Ону өөредир, кижизидер ажыл нарын болгаш берге. Башкылар чаасаан ону чедиишкинниг шиитпирлеп шыдавас, олче хөй-ниитиниң кичээнгейи, дем катыжыышкынныг күженишкин херек — деп, ол уламчылааш, школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың ам-даа дыка чавыс деннелдии башкылар ортузунда ажылдың четпезинде, облоно, оон удуртулгазында башкылар билиин бедидер институт башкыларның өөредилгезинге боттуг дуза катпайн, хуваалданы шын эвес кылып, институттардан келген башкыларның дуржулгалыг дээрелерин Кызылга чыып, кошкактарын көдээ үндүрүп, өөредилге үезинде башкыларны ынай-бээр солуштурар чорукту болдуруп келгенин, комсомол, пионер организацияларынга удуртулганын эренгейин чугаалаан.

—Чөөн-Хемчик школалары 10000 кубометр ыяшты белеткээш, оон 50 хуузун сөөрттүп алганын маңаа илеткелчи чугаалай-дыр. Ыяштың чартыы черде үүве болганда, ону мактаанының дүжүү үүл? Бистиң школаларга септелгелер чылдын-на ёзу барымдалатынып эрттип турар: шынарын бодавайн, үүгле шалаг-оора мылчайты чаггылааш, оон-биле «белен» кылдыр хүлээп алдынып турар. Ужуру үүл? Ында кадрларның ажыл-агыйжы эвезинде.

Биске башкы институттарындан чыл-чылда дыка хөй аныяк специалистер келип турары эки-дир, ындыг болза-даа оларның чамдыызының практиктиг билиг, чанчылдары четпес болур үүве-дир: өөреникчилер-биле дуржулгалыг кичээлдер чорударын сонуургавас, ажылга чогаадыкчы, инициативчи эвес, мергежилин байлакшыдарын оралдашпас боор-дур. Дээди өөредилге черлери бо айтырыгже шоолуг-ла кичээнгей салбайн турарының демдээ ол дур—деп, эш Михайлюк саналын дооскан.

Депутат **М. Артас** бодунуң саналынга, облоно эргелекчизи эш Ломаев школа белеткелиниң талазы-биле чер-черде четпестерни чугаалазадаа, бодунуң аппарадында ажылхеректиң байдалын, улус өөредилгезинге удуртулгазының чөгенчиг стилин шуут-ла ыыттавайн, бот-шүүмчүлелчи эвес болганын буруу шапкан.

Башкы кадрларның билиг бедилгезинде четпестерни санавышаан, оон чижээнге Таңды районозунуң эргелекчизи К. Михайлюктун бодундан эгелээш, элээн чамдык башкылар партияның XIX съездизинин материалдарын, эш И. В. Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп чогаалын өөренмейн, оон туржук чагыткан солуну безин чок болуп турарын айыткан.

Ол ышкаш өөреникчилер ортузунга школадан, класстан дашкаар ажылдың кошкаагы-биле, оларга хөй-ниитиниң кижизидикчи саңлдары чок болуп турарындан чамдык Кызыл, Туран, Кызыл-Мажалык ышкаш школаларда өөреникчилериниң арагалаар, оор-суук кылып, кем-бурууларны үүлгедип турарын чугаалааш, школачыларны када-даа бүгү-ниитиниң доктаамал хайгааралынга тургузарын сүмелээн.

Чадаана эмнелгезиниң эмчизи депутат **Л. Москвина** үүве чугаалааш, Чадаана школаларының белеткел ажылдары чогуур өйүнде эгелеп, чамдык ажылдар кылдынзадаа, тудуг, септелге ажылдарының хемчээли улуг болганы-биле көрдүнген хөреңгилер чедишпейн барганын, Чадаананың АТК-зы тудуг материалдарының сөөртүлгезин, школа бажыңнарының көжүрүлдезин чорударынга транспорт-биле дузалашпаанын, школа интернаттары ажылчы чонче культура нептерээшкининиң чугула одаглары болур ужурлуг турбуже, оларда материалдыг суурнуң ядыызын, өөреникчилер-биле кижизидилге ажылының четпезин кижизидикчи башкыларның деннелиниң чавызын, алдынып турар хөреңгилериниң үүп ажыглатынмайн турарын, интернаттарда урутларга медицина хайгааралының четпезин Чадаана школаларының амыдыралындан чижек кылдыр көргүскен.

Сүт-Хөлдүң райкүүском даргазы депутат **Н. Найдың** сөс алгаш, район школалары шыырак белеткелдиг башкы кадрлар, өөредилге номнары, бижик херекселдери-биле четче хандыртынмаанындан, облоно школаларга методтуг дузаламчыны көргүспээнинден бо чылгы өөредилге түнелдери ниитизи-биле чавыс, шылгалдага киришкен 1700 ажыг өөреникчилериниң 300 ажыг хирези кошкак өөредилгелиг болганы-биле күзүн шылгадыр болганын, 70 өөреникчилер ол-ла класстарынга катап өөренири-биле артканын чугаалавышаан, район школаларында белеткел ажылдары амдыгаа чедир барык эгелевээнин миннип, будук, шил, кадаг болгаш өске-даа тудуг материалдарын мынчага хандырбаан облонону, транспорт-биле хандырарындан ойталаан автотранспорт эргелелин шынгыы шүүмчүлээн.

Облкүүском даргазының оралакчызы депутат **Х. Анчима** санал бергеш, чугаалажып турар айтырыгның талазы-биле илеткелге чер-черде ажыл-херектиң байдалы тодаргай илеретинмээнин айтып, школалар белеткелиниң четпезинге облкүүском, ылангыя оон боду база улуг буруулуун миннип шүүмчүлетинмишаан, чаа өөредилге чылынга школаларны белеткендирер талазы-биле бистиң область республикада онза хожудап турары чоокта чаагы чазак доктаалында шынгыы айыттынган дээрзин депутаттарга сагындырып, оон чылдагааны облкүүскомдан эгелээш, тус-тус райкүүскомнарга чедир үндүрген шиитпирлериниң күүселдези дээш ёзулуг демиселди чорутпайн, организакчы хемчеглерни албайн, ол чугула херекти алачаягаарлаашкынче салып киргеш, сагыш амыр олуруп келгенивисте деп айыткан.

Ол ышкаш, Тес-Хем, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик райкүүскомнарның даргалары эштер Чамзырай, Найдын, Красный олар школалар белеткелин боттары тодаргай удуртурунуп, шиитпирлиг хемчеглер алырының улуу, харын үндезин чок чылдагааннар тырттып, тудуг, септелгени үзеринге чедир элутпайлап келгенин, школаларга одалга белеткели үүгле 20 хуу, тудуг материалдарыныы — 27 хуу болгаш өөредилге номнарының үндүрүлгези, чедирилгези мырыңай чер албаанын, бүгү-ниити өөредилгезиниң эрткен чылын чедир күүсетинмээнин, районнарның барык хөй кезиинде школа назылыгларның үчёду амдыгаа чедир эмгелетинмээнин, интернаттарда херектиң байдалы чыл-чылы-биле экиживейн, күрүнеиң берип турар хөреңгилери чөп ажыглатынмайн, төтчеглетинип турарын, ам бүгү-ниитинин кичээнгейин школа, интернаттарның тудуг, септелгелеринче угландырып, массалыг воскресниктерни, шалыпчы айны организастаарын, ынчангаш уругларның чедиишкининг өөренирингe, чылыг, чырык, арыг-силиг байдалды тургузарын, башкылар хуваалдазын чогуур өйүнде чөп чорударын демдеглээш, Иванов, Кара-оол, Найдың оларның шүүмчүлелчи эвес, ниити характерлиг саналдаанын буруу шапкан.

Бай-Тайганың райкүүском даргазы депутат **М. Самданның** чугаалааны:

— Область организацияларының көргүскен дузаламчызынга даянмышаан, боттарывыс элээн шимченгенивис-биле бисте школалар белеткели үүгээр чоруп турар: уругларның үчёду тодаргайлатынган, бүгү школаларда үүрмек септелгелер доостурунга чоокшулаан, тудуг материалдары бисте четче, шил, будук, кадаг чок деп эш Найдың маңаа шуут-ла чарбытына-дыр, ынчаарга кайын тааржыр, боттары база тыптынар херек. Эрткен өөредилге чылында облононуң школаларга удуртулгазы кончуг эренгей болган, боттуг дуза көргүспейн, анаа-ла башкылар шылгай тырткылааш, хап чангылап турган болгаш облоно, облпотребсоюз өөредилге номнары, бижик херекселдери, идик-хеп, аъш-чем-биле школаларны четпес хандырып келгеннер. Область солуннары школа амыдыралын эвээш чыдыып, эки дуржулганы неп-теретпейн, методтуг чагааларны парлавайн турары база четпес. Ындыг байдал ам бүрүү-биле узуткатынар ужурлуг.

Депутаттар **М. Агапов** болгаш **О. Толгар-оол** олар боттарының саналдарынга, белеткел багай чорутунганы-биле эрткен өөредилге чылында Өвүр, Сүт-Хөл, Кызылдың көдээ районнарының школаларынга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынары куду, хөй-хөй багай демдектер алдынганын, көдээ школаларда башкы кадрларның билиг, мергежилиниң чавызын, оларже сагыш салыышкынның кошкагын, школа интернаттарында материалдыг суурнуң ядыызын, оларда кижизидикчилериниң деннелиниң чавызын, ажылишчи эвезин, педагогиканың эн бөдүүн негелделерин безин шингээдип билбээнин, оон уламы-биле интернаттарда чурттап турар уругларның культуралыг чанчылдарга кижизитинмээнин, арыг-силиг эвезин, интернат столоваяларында аъш-чемни белеткеп турарының багайын, поварларның билии четпес, мергежил чогун айытпышаан, башкыларны, интернат ажылдакчыларын өөредип мергежидеринче кичээнгейни улгаттырарын сүмелээннер.

Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында

Область Совединиң ийиги сессиязынга «Соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында» облкүүскомнуң секретары депутат **М. И. Пахомовтуң** илеткели база болган.

Эш Пахомов бодунуң илеткелинге чер-чер Советтеринге бо чылдагы соңгулдаларның үезинде партияның XIX съездизинин төөгүлүг шиитпирлери-биле тулгаштыр, обласка көдээ ажыл-агыйны улам шапкыны-биле сайзырадыр, ылангыя малдың баш санын өстүрери-биле чергелештир оон уксаалыын, продуктулуун бедидер, көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлүн калбартып, дүжүттүүн шиитпирлии-биле бедидер, мал болгаш чер ажылынга МТС-терниң ролюн өстүрер, хөй күш кирер ажылдарга механизацияны калбаа-биле ажыглаар, көдээ черлериниң электрижидилгезин, радио-телефончудулгазын дүргедедир, чурт үлетпүрүн, транспортту, садыгны сайзырадыр, хоорай болгаш суурларның чаагайжыдылгазын чөп шиитпирлээр, сууржулганы дүргедедир, улус өөредилге, кадык камгалалын база культура-чырыдыышкын ажылын болгаш өскелерни-даа үндезини-биле экижидип, ынчангаш областың социалистиг чаартылгазын дүргедедир талазы-биле соңгукчулар боттарының өртектиг саналоналдарын кадып, депутаттарны дамчыштыр чер-чер Советтеринге хөй-хөй чагыгларны берген турганын демдеглээн. Ол чагыгларның эвээш чамдыызы күүсетинип эгелеп турар болза-даа, чамдык чугула санал-оналдар, чагыглар кандыг-даа боттанылга чок артканын илеткелчи санап айыткан.

Бо илеткелге холбаштыр Сүт-Хөлдүн Суг-Аксы чеди чыл школазының башкызы, депутат **В. Өшкү-Саар** санал бергеш, улус өөредилгезин сайзырадыр талазы-биле соңгукчуларның чагыглары ыракта четпес күүсетинип турарын шынгыы айыткан. Чүл дизе, бүгү-ле тыва чеди чыл, ортумак школаларда эртемнерниң башкылаашкыны очулгалыг чорутунуп турар.

Эртемнер башкылары-биле хелемечилериниң ажылында кандыг-даа методтуг башкарылга чок. Хелемечилиг башкылаарының методиказын облоно, оон чанында институт мынчага чедир ажылдап кылбайн, тускай семинар өөредилгелерни организаставайн турар.

Төөгү, биология эртемнериниң тыва дылда өөредилге номнарының шынары кончуг куду.

Үстүнде четпестерни дарый чайладып узуткаарын облонога бо сессиядан шынгыы даасса чогуур— деп сөстер-биле эш Өшкү-Саар саналын дооскан.

Областың статистика эргелелиниң начальниги эш **Вереин** сөс алгаш, эш Пахомовтуң илеткели анаа-ла эмгежок узун даңзы-биле бүдүп, кончуг эренгей болганын, ужуру болза, бердинген чагыгларны күүседир дээш облкүүском чогум кандыг-кандыг практиктиг хемчеглерни алганын, кандыызы күүсетингенин, кандыызы чүүүн ужурунда күүсетинмээнин илеткелге тодаргай айтып, моон соңгааргы сорулгаларны шыяр ужурлуг турганын саналынга демдеглевишаан, соңгукчуларның киирген санал-оналдарын амыдыралга боттандырар талазы-биле облкүүском, ол ышкаш тус-тус райкүүскомнар, хооркүүском боттарының ажылын база-ла мурнуку хевээр эде тургуспааны тодаргайдыр дээрзин шынгыы айтып, моон соңгаар эмге-сан чок шиитпирлер үндүрер, күүселдезин хынавас, шын эвес практикадан уштунгаш, ажылга оперативтиг, негелделиг болурун облкүүскомга сүмелээн.

Дараазында Чаа-Хөлдүң райкүүском даргазы депутат **С. Чанзан-оол** санал бергеш, соңгукчуларның шүүмчүлелдиг санал-оналдарын облкүүскомнуң аппарадынын, оон тус-тус килдистериниң, эргелелдериниң ажылын эде тургузуп, оперативтиг болдурарындан эгелезе чогуур дээрзин бодунуң саналынга айытпышаан, шүүмчүлелдиг саналдарны барымдалап, бодунуң ажылын эде тургузуп эгелээн автотранспорт эргелелин (эш Пономаренкону) мактап, а мурнуку-ла бюрократсыг байдалындан амдыгаа чедир уштунмайн турар областың коммунал ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи эш Гущинни тускай көөр дугайын облкүүскомга сессиядан дагзырын сүмелээн.

СЭКП обкомунуң секретары депутат **С. Тока** санал бергеш, соңгукчуларның чагыгларынга холбашкан ажыл-агый, культура тургузуушкунунга Советтериниң удуртулгазында улуг-улуг четпестерни санаан. Оон чугаалааны:

—Областың улус өөредилгезиниң хөгжүлдезинде четпестерге хамаарыштыр соңгукчулар хөй-хөй чагыгларны боттарының айбычылары — депутаттар бистерге бергилээн турган. Оларны күүсетпээн-дир бис. Чамдык чижектерни ап көрээл. Бүгү-ниити өөредилгезиниң Сталинчы хоойлузу бисте боттандынмаан: эрткен өөредилге чылында 2000 ажыг школа назылыглар өөредилгеден дашкаар арты. Школаларга өөредилгениң шынары куду болган: бүгү өөреникчилериниң үүгле 85 хуузу багай демдек чок доозуп, оон артканы хөй-хөй багайлар алгылаан. Мындыг байдал бистиң сеткиливисти оожургадыр ужур чок.

Башкылар дугайын ап көрээл. Оларның ажыл, амыдыралының дугайында ёзулуг сагыш салыышкын бисте барык-ла чок чыгыы. Ажыл, амыдырал дугайында башкылар айтыыг тургузарга, чугаалажыр безин хөнүү чок фактылар Өвүр, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа районнарның удуртукчуларынга турганын чоокта чаа аңаа чорааш бүзүреп көрдүм. Башкыларның өөредилгезин организаставас, оларны бажың-балгат, чыыткы-биле хандырбас, ырак-узак черлерге чадаг кылаштадыр үүлдер ол болгаш өскедаа районнарда эвээш эвес.

Интернаттарда байдал онза багай, кижизидилге ажылы мырыңай пат: уругларның орун-дөжээ, идик-хеви хирлиг, күш-ажыл кижизидилгези чогундан уруглар өөгүн безин илип билбес болур-дур. Дааранырынга, чазанырынга, хеп, шала чуурунга, ногаа, дириг амытаннар өстүрерининге үүге өөредип болбазыл? Моон соңгаар интернаттарны чонче культураның ёзулуг нептередикчилери кылдыр хуулдурар херек.

Шынын сөглээрге школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелин ёзулуг эгелээн район бисте чок. Эш Ломаев маңаа Чөөн-Хемчикти мактай-дыр. Ол районнуң удуртукчулары эштер Дилгижек, Даваа ону дыннааш, аажок амырап олурлар ышкаш. Топтап көөр болзувусса, ында база-ла чөгенчиг болдур ийин. Оларның мырыңай-ла думчуунуң чанында интернаттың шалазы ирээш, ойлуп кээп дүшкен чыдар чорбадыва. Улус өөредилгезинге хамаарылгавысты ам черле шиитпирлии-биле өскертир ужурлуг бис.

Мал, чер ажылын сайзырадыр, тудуг сууржулганы калбартыр талазы-биле соңгукчуларның биске чагыглары, партияның XIX съездизиниң шиитпирлери база-ла кончуг оожум күүсетинип турар. Чамдык Өвүр дээн ышкаш районнарда мал бажы өзерден туржук, улам кызырлып баткан. Малдың уксаазы экиживээн, продуктулуг чоруу өспейн турар. Мал чемнериниң белеткели, кажаа-хораа тудуушкуну болгаш чуртталга база бүдүрүлге тудуглары кончуг оожум чоруп турар. Кызыл туктуг Бай-Тайгада безин тудуг планы ам үстүрүнге чоокшулаан.

Колхозчу араттарны сууржуң амыдыралче шилчидериниң айтырыын бис орту чедир безин шиитпирлеп шыдаваан бис. Дыка хөй колхозчу өрегелер ам-даа биезги-ле самдар өглериниде чурттавышаан. Бажынарже көжүп киргилээн колхозчуларның амыдыралында көскү өскерилге чок, барык-ла өгге турганыбиле дөмей.

Чер ажылының калбарыышкыны биче бар-даа болза, дүжүт ам-даа дыка чавыс. Сиген тарылгалыг чер ээлчештирилгези чорутунмайн, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидериниң агротехниктиг чугула хемчеглери нептеревейн, бедик механизация чөп ажыглатынмайн турар. Областың бүгү-ле тарылга шөлүнүн 50 хире хуузу суггарылга системазы-биле хандыртынмаан. Суггарылганы анаа-ла бир артык шүүдел кылдыр билир чорук Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Таңды, Сүт-Хөл болгаш өске-даа районнарның удуртукчуларында бар—деп, эш Тока саналынга айытпышаан, автотранспортта, чурт, одалга үлетпүрлеринде болгаш ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң өскедаа адырларында улуг-улуг четпестериниң чылдагааннарын коптарып, облкүүскомнуң бодунуң аппарадындан эгелээш, суур, суму Советтеринге чедир улус ажыл-агыйын удуртур талазы-биле боттарының ажылчорудулгазын үндезини-биле эде тургузарын саналдап, улустуң мурнунга шынчы, ак-сеткилдиг бараан болурунче бүгү депутаттарны кыйгырган.

Сессия организастыг айтырыгларны база чугаалашкан болгаш үстүнде ийи илеткелдерге хамаарыштыр делгеренгей шиитпирлерни үндүрген.

Ногаа ажылы сайзырап турар

Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» колхоз бо чылын картофель болгаш ногаа культураларының тарылгазының планын күүсеткен. Эрткен чылга дөмейлээрге, бүгү ногаа үүлү 3 ажыг катап өскен. Колхоз бо чылын картофельди 16,5 ганы, согунаны 0,75 ганы, тарымал тоорукту 5 ганы, морковь биле огурецти 1 ганы, свёкла биле арбузту 4 ганы, капустаны 2 ганы тарып олурткан болгаш тыква, дыня дээн ышкаш өске-даа культураларны олурткан.

Ногаа ажылында 25 кижи, 8 аът ажылдап турар. Картофель болгаш ногаа культуралары болза, кижилерниң амыдыралынга, күш-ажылга кадыг быжыг болурунга чугула дузалыг аъш-чем болурун билгеш, колхоз баштаар чери олче улуг кичээнгейни салып, ногаачыларның күш-ажылын чөп организастап турар. Колхозчу херээженнер Серенмаа, Бавуу, Сюрюнмаа, Сумуя ышкаш ажыл нормазын 120—130 хуу күүседип турар мурнакчы ногаачылар илереп турар. Оон ыңай пионерлер Чаш-оол, Кызыл-оол, Чачын-оол олар өөредилге чылын дооскан дөраан-на колхозтуң ногаа ажылынга үргүлчү дузалажып, улуг улус-биле бир дөмей ажылдап турарлар.

А. НАМАЙ.

—⊙—

Планның күүселдези дээш

Өвүр районнуң колхозтары мал өстүрериниң талазы-биле күрүне планын чыл эгезинден бээр төрүүр малды 140 хуу, а ниитизи-биле 97,7 хуу күүсеткен ийикпе тус-тус колхозтар аайы-биле мал бажы өстүрер планын Саглыда «Кызыл тук» колхоз 103 хуу, Дус-Даглы «Торгалыг» колхоз 92 хуу, «Совет Тыванын 5 чыл ою» колхоз 98,9 хуу, Хандагайтыда «Коммунизмче орук» колхоз 98,7 хуу күүсеткен.

Ниитиниң малын өстүрер талазыбиле ак-сеткилдиг ажылдап турар мурнакчы малчыннар районнуң колхозтарында хүн-бүрү көвүдеп турар. Чижээ, эштер Доржу, Холажык, Лопсан, Балдан, Элбек болгаш оон-даа өскелер дыка хөй.

Бо чылдың мал бажы өстүрер күрүне планын чамдык чедир күүсетпээн колхозтар ам төрүүр малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап тургаш планын ажыр күүседир. Оон-биле кады малдың чайлаглаашкыны бүгү колхозтарга организастыг болгаш бедик шынарлыг эрттиреринче улуг кичээнгей салыры база чугула сорулга болуп турар.

Д. ШАГДЫР-ООЛ.

—⊙—

Чаа өөредилге чылынга

ШАГААН-АРЫГ. (**Телефон-биле**). Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың чедиишкинниг болуру школаның бүгү тала-биле хынамчалыг белеткелинден база хамааржыр. Улуг-Хем районда «Свобода труда» колхозта чеди чыл школазы 1953—54 өөредилге чылынга багай эвес белеткенип турар.

План ёзугаар 400 кубометр оттулар ыяш хереглээринден 100 кубометрни ажыр белеткеп алган. Септелге ажылында 9 кижи доктаамал ажылдап турар. Олар июнь 15-ке чедир 2 класстарның, 1 башкы бажыңының септелгезин бүрүн дооскан, өске-даа дыка хөй үүрмек кылыглар бүткен.

Чаа өөредилге чылынга школаның белеткелин июль 1-де бүрүн доозары дээш ол талазы-биле организастыг хемчеглерни оон директору эш Непомнящий улам күштелдирип турар.

—⊙—

Колхозчуларның спорт маргылдаалары

ЧАДААНА. (**Телефон-биле**). Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери чоокта чаа кежигүннеринге чартык чылдың отчёдун кылган. Ол хүн «Колхозчу» деп спорт ниитилелиниң организациязы массалыг оюннарны организастаан.

Чарышка киришкен 18 аъттардан колхозтуң үүгүрүк кыр аъды эрттип келген, а 32 мөгелерни Сандан-оол тиилээн, Чамык-оол үжүүрлешкен, ол ышкаш 12 кижи ойнаан хөл шыдыраа маргылдаазынга бирги черни Тангыт-оол эзлээн.

Чайгы чер аңдарылгазының ажаалгазын өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг чорудар

Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер дээш демисешпишаан, бистиң областың колхозчу шөлдериниң ажыл-ишчилери чер ажылының культуразын бедидип, совет агрономия эртеминиң болгаш мурнакчыларның дуржулгазын чедиишкинниг ажыглап турар.

Чер ажылының системазында эрте кур чер аңдарылгазы улуг черни эзлеп турар. Ол болза, шөлдерни бок үнүштерден арыглаарын хандырып, бүгү тараа болгаш өске культураларның дүжүттүүн бедиде-ринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Бо чылын часкы хову ажылдарын Каа-Хем, Тес-Хем районнарның МТС-тери болгаш колхозтары эки чорудуп, байлактыг техниканы, колхозтарның дириг тырттар күштерин шын ажыглап, эрткен чылын белеткээн черлерни өй-шаанда ажылдап кылгаш, эрте тарыыр тараа культураларын чашкан болгаш чайгы кур черниң эрте аңдарылгазының планын июнь 10-да күүсеткеннер.

Бистиң областың байдалынга чайгы кур черниң эрте аңдарылгазын июнь 10-га чедир доозары чугула, а ооп орайтаар болза, чайгы чер аңдарылгазының ажыктыын дыка кудуладыр. Ам бо ажыктыг хуусаа эрткен болза-даа, областың чер аңдарылгазының планын күүсетпейн турары кончуг четпес. Чайгы кур чер аңдарылгазының планын июнь 15-ке чедир Бай-Тайга район үгле 10,5 хуу, Кызыл район 33,3 хуу, Чаа-Хөл район 51,1 хуу күүседип турар чорук дүжүттү бедидеринге ооң ажык-дузазын ол районнарның удуртукчулары чедир үнелевейн турарын айтып турар-дыр.

Июнь 10-дан соңгаар аңдарган черни орай аңдарган чер дээр. Орай аңдарган черниң өл-шыгы эвээжээр болгаш бок үнүштер эки арыглатынмас. Кургай берген хөрзүн багай аңдартынар болгаш аңаа төккен өдек күске чедир эки холужуп четикпейн баар. Эрте аңдарган черниң ажаалгазы эки чорутунар ужурунда орай аңдарган черге бодааргa оортан 1,5—2,5 центнер артык дүжүттү ап болурун Каа-Хем районда «Октябрь 14 чыл ою» колхозтуң дуржулгазы көргүскен.

Бок үнүштер-биле доктаамал демиселди чорударын, хөрзүннү эки хоюдарын барымдалааш, аңдарган черни чайның дургузунда 3-тен эвээш эвес катап культивастаар азы лущильник-биле чымчадыр тырттырар. Бо хемчеглерни бок үнүштерниң массалыы-биле үнүп келген үезинде чорудар болгаш ол санында-ла хөрзүннү ажылдап кылырын улам ханыладыр. Чайын аңдарган чер кара сула, черлик хендир, хонак-биле хөлүн эрттир бокталган болза, ону довурак аңдара каар хереклелдиг лущильник-биле ажылдап кылыр. Ону ажылдап кылырда бир дугаарында 6—8 сантиметр, ийи дугаарында 8—10 сантиметр, үш дугаарында 10—12 сантиметр ханыладыр. Хөрзүннүң чаа каът бүрүзүн аңдара кааргa бок үнүштерниң үрезиннериниң өзүп үнеринге болгаш оларны дараазында ээлчегде узуткап чок кылырынга таарымчалыг байдал тургустунар.Суггат чок черлерге аңдарган черлерни культиваторлар-биле ажылдап кылыр болгаш 6-дан 12 сантиметр чедир чоорту ханыладыр. Пырей деп оът-биле кончуг бокталган черлерге аңдарылганың мурнунда далбый бистиг андазыннар-биле оларның дазылдарын тура тыртыргаш, пружиналыг культиваторлар-биле болгаш илиирлер-биле дырбадып кааптар, ооң соонда бижектиг андазыннар-биле 20—22 сантиметр ханыладыр аңдарар. Катап аңдарылганы хөрзүн кончуг дыгыла бергенде бижек чок андазыннар-биле аңдарар болгаш мурнунда аңдарганындан 1—2 сантиметр ханыладыр. Төккен өдек хөрзүн-биле эки холужарын, бүгү үнүп келген бок үнүштерни узуткаарын, хөрзүннү эки үлдүрертир болгаш ону хар, өл-шык доктаарынга таарымчалыг болдурарын барымдалааш, катап аңдарылганы дүжүт ажаап алыышкынының болгаш күскү аңгыс аңдарылгазының үезинде чорудар. Катап аңдарылганың үезинде илииртээшкинни чорутпас.

Эрткен чылын чайгы чер аңдарылгазының ажаалгазының айтырыынче Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл болгаш өске-даа районнарның колхозтары, МТС-тери чогуур кичээнгей салбаанындан ол шөлдерге бок үнүштер аажок нептерээн. Ам МТС директорларының, колхозтар баштаар черлериниң, агрономнарның сорулгазы болза, чайгы чер аңдарылгазының ажаалгазын өй-шаанда организастаар болгаш бедик шынарлыг чорудуп, ооң-биле 1954 чылда чазын чажып тарыыр культураларның бедик дүжүдүнүн суурун салыры болур.

А. ГЛОТОВ.

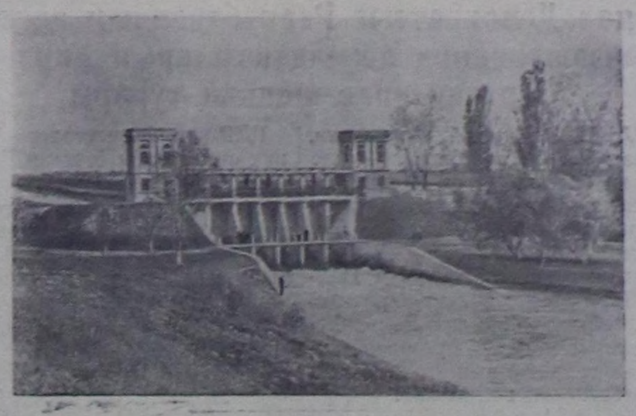

Краснодар край. Кубаньның суггарылга системазы — Совет Эвилелинде эң улуг суггарылга системаларының бирээзи. Ол 16 колхозтарның болгаш үш улуг совхозтарның рис шөлүн суггарып турар. Кубаньның суу-биле 16 муң ажыг гектар шөл суггартынып турар.

Чурукта: суггарылга системазының эге тудуунуң ниити хевири.

Чуруу **Е. Шулеповтуу.** СЭТА-ның пресслишези.

Суму Совединиң организас-массалыг ажылының дугайында

Чоокта чаа Сүт-Хөл район Совединиң III сессиязы болуп эрткен. Сессия болза, Алдан-Маадыр сумузунуң организас-массалыг ажылының дугайында суму Совединиң даргазы эш Дажының илеткелин чугаалашкан.

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар болуп эрткен үеден бээр суму Соведи четпес ажылдап келгенин ук сессия демдеглээн. Суму Совединиң күүсекчи комитединиң хуралын чаңгыс-даа катап чыылдырбаан. Совет план чок ажылдап келген. Хамаатыларның хуралдары-даа болуп көрбээн. Суму Совединин ажылында четпестерни узуткаар талазы-биле соңгукчуларның чагыларын депутаттар күүсетпейн турарлар. Доктаамал комиссияларның ажылы эки-живээн.

Суму Соведи социалистиг чарыштыы хүн бүрү удуртурун барык-ла уткан, чарыштың түннелдерин үндүрбейн келген. Ажылчы чоннарның ортузунга тайылбыр-массалыг ажылдар багай чорутунган. Активбиле ажыл кошкак.

Ол бүгүнүң түннелинде сумунуң ниити ажылында четпестер узуткатынмайн турар. Бижик өөредилгезинин бөлгүмнери эки ажылдавайн келген. Школаларның чаа өөредилге чылынга белеткел септелгези амдаа эгелевээн, оттулар ыяжы сөөртүнмээн.

Колхозтарны организас, ажылагый талазы-биле быжыглаар ажылга суму Совединиң ролю көзүлбейн турар. Жданов аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтарда тудуг ажылы эң-не оожум темпилиг чоруп келген. Ылаңгыя 1949 чылдан бээр чуртталганың үгле 3 бажыннарын туткан. Калинин аттыг колхоз бодунуң малының чайгы одарладыышкынын багай организастаан, а суму Соведи ол дугайында кандыг-даа кичээнгей салбаан.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының негелделерин күүсетпейн турар фактылар колхозтарда ам-даа үргүлчүлевишаан. Улус холунда Жданов аттыг колхоз 22 баш мал, 8783 рубль, Калинин аттыг колхоз 8 баш мал, 1007 рубль алыр өрелиг болуп турар. Суму Соведи ол хөренгини колхозтарга дедир эгидер дугайында кандыг-даа хемчег албаан.

Сумунуң саң-хөө ажылында хөй четпестер бар. Көдээ ажыл-агый үндүрүүнден 4864 рубль, бот-онаалда үндүрүүнден 9292 рубль ам-даа чедир хавыртынмаан.

Суму Совединиң ажылында мындыг улуг четпестер-биле район Совединиң күүсекчи комитеди база-ла үр үеде эптежип келгенин депутаттар шынгыы шүүмчүлээн.

Чугаалашкан айтырыгның дугайында шиитпирни сессия хүлээп алган.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

БЕДИК ДҮЖҮТ ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Дагда Жданов аттыг колхозтуң ишчилери бедик дүжүт дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Хову бригадазында суггатчыларны тускайлап быжыглаан.

Тараның чайгы суггарылгазының баштайгы ээлчээнге 600 ажыг гектарны хандырган. Амгы үеде ийиги ээлчег-биле 340 гектар суггартынган.

Х. АДЫШАА.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Кыш эрттиргенин уттупканнар

1951 чылдың чазынында Эрзин районнуң төвүнде коллективтериниң аныяктары күш-культура кылырынга таарышкан багай эвес стадионну тудуп алганнар. Ол чиик эвес ажылды бүдүрүп алырынга коллективтиг күш (шеф) каш-даа улаа организастатынган, 400 дөрбелчин метр шөлдүң чазалгазын чорутпушаан, ону долгандыр кончуг чараш херимни болгаш өске-даа дериглерни кылган турган.

Аныяктар боттарының күжү-биле кылып алганы культураның болгаш кадыкшылганың ол чаагай стадионун үгле чаңгыс чайын ажыглааннар. Чайның чылыы кыштың соогубиле халажып эгелээн. Районнуң чалгаа удуртукчуларлыг чамдык организациялары мурнуку чаңчылдары-биле кыжын ыяжын белеткеп албайн келгенин Эрзинниң чывары айтыра берген.

Район Совединиң күүсекчи комитединиң багай чылыгатынган кабинеди ооң даргаларын сооктун баштайгы үези-ле дүвүредип эгелээн. Одаар чүүлдү кандыг-ла арга-лар-биле тыварынга онаалдаларны райсовет күүскомунуң даргазының оралакчызы эш Дукар бодунуң ажылдакчыларынга шыңгыы хүлээдип-даа тургулаан. Күш-культураның «Колхозник» дээр эки-тура ниитилелиниң даргазы эш Оолак мындыг сагынгыр санал киирип келген:

—Кыжын стадионга кым ойнаар чувел, а келир чазын чаа ыяштан эккээп кылып-ла алгай, ооң кургаг ыяжын үреп оттулар-дыр — дээрге, ону эш Дукар таарымчалыг саналга хүлээп алган.

—Районнуң удуртур органы—райсовет күүскому-ла хагдынмайн чылыг турза күш-культура хамаан эвес, аныяктар анаа ховуга-даа ойнаайлар-ла, ындыг шөлдер Эрзинде хөй болгай—деп Оолак биле Дукар ийи бот-боттарының саналдарын деткишкеннер.

Көрүштүг деритинген стадионнуң хамык бүдүглүг чүүлдерин шуптузун буза тырткаш, райсовет күүскомунуң чанынга сөөрттүп эккелгеннер. Кадыкшылгага, культурага болгаш кижизидилгеге холбашкан ниитиниң хөреңгизин ол эштер боттарының эрге дужаалын туттунгаш шак ынчаар үреп будагдааннар.

1952 чылдың чазы келген, стадион тударын ол даргаларның кайызы-даа утканнар. Аныяктарның талазындан негелде тургузарга ону райсовет күүскому ээлдек эвес харылап чайлаан. Ол чыл шак ынчаар түннел чок болуп эрткен.

Бо чылдың сметазында күш-культура талазы-биле 11 муң рубль көрдүнген. Аныяктарның шеф ажылдарын колдады организастап тургаш, чамдык чугула чарыгдалдарга акша негээрге эш Дукардан: «бисте стадион тудар хөренги чок, үгле күш-культура талазы-биле шаңналдарга 11 муң рубль бар»—дээр, а демдеглеп шаннаан үвези мынчага чедир база-ла көзүлбес.

Стадионнуң бүдүглүг хереклелдерин үреп алгаш,ооң кургаг дыдынын одунга таалап кыштаанын ол эштер шуут утканнар. Чоннуң негелдези чөптүг, ону хандырарын соңгаарладып болбас.

В. БЫШТАК-ООЛ.

Сиген кезилдезинге белеткелди дүрген доозар

Ниитиниң малының баш санын дүрген өстүрүп, ооң продуктулуун бедидеринге быжыг чем суур шиитпирлиг рольдуг болур.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артели малга четчир хемчээлдиг чем белеткээринге таарымчалыг делгем девискээрлиг болуп турар. Ындыг турбуже, колхоз эрткен чылын сиген белеткелиниң планын ыракта чедир күүсетпээнинден бо кыжын улуг бергелерге таваржып турган. Ол хирезинде-ле колхоз бо чылын сиген кезилдезинге багай белеткенип турар. Колхозта сиген кезер 4 машинаның септелгези ам-даа доозулбаан, өске үүрмек чепсек-хереклелдериниң септелгези чорбайн турар.

Ниитиниң малынга чем белеткээриниң үези келген. Септелгени дүрген доозуп, оът-сигенни эки сүүзүннүг үезинде белеткеп алыры чугула.

А. КАРА-ХУНА.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Өвүр районнуң Саглы сумузунда «Кызыл тук» колхозта почта дажыкчызы Сарыгның болгаш солун тарадыкчызы Кестинчик оларның оваашкан ажылдарынга харыысалга чок, багай ажылдап турарының дугайын шүүмчүлээн чагааны «Шын» солуннуң редакциязы алган.

Ында бижитинген четпестерни узуткаарының хемчээн алыры-биле ол чагааны Областың харылзаа конторазының начальниги эш Лавриновичиге редакция чоруткан.

Хынап көөрге шын болуп илерээнин барымдалааш, почта дажыкчызы Сарыгны ол ажылындан хостааш өске кижи киирер дугайында Өвүр районнуң харылзаа конторазынга дыңнаткан деп «Шын» солуннуң редакциязынга харылаан.

Ленинград хоорайда Сталинга холбашкан черлерде

Ленинград — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының кавайы. Түр чазакты хөме таварып киреринче революстуг массаларны В. И. Ленин биле И. В. Сталинниң удуртуп турганының маадырлыг хүннериниң дугайын документ бүрүзү чугаалап турар.

Улуг баштынчызы, башкызы болгаш өннүү И. В. Сталиндан чарлып турган кажыдалдың аар-берге хүннеринде совет улус И. В. Сталинның революстуг ажыл-чорудулгазыбиле ханы холбашкан Ленинградта черлерге ленинградчылар база Совет Эвилелиниң бүгү черлериндеи болгаш улус демократиязының чурттарындан, капиталистиг чурттардан келгеннерниң хөй-хөй санныг экскурсиялары болуп турган.

Кирер эжиктен эгелээш-ле шөйлүп чоруткан доорт кудумчу орук бар, ол Смольныйче баарынче угланган. Сыыладыр хадаан хат Смольныйның кырында кызыл тукту киискидир хөлбеңнедип турар.

Смольный болза, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүзү-биле ханы харылзаалыг. Аңаа революцияның штабы турган. Шиитпирлиг хөме таварыышкынның тураскаалдыг дүнезинде оортан революстуг ажылчыннарның чыскаалдыг колонналары кышкы ордуже, телеграфче, вокзалдарже чоруп турган.

Аңаа бистиң улустуң генийлиг баштынчылары В. И. Ленин биле И. В. Сталин олар кады ажылдап турганнар. Кышкы ордунуң ханаларында чыдыпкан юнкерлер-биле сөөлгү тулчуушкуннуң боолаашкынары ынчаарда динмиреп турган, а эрге-чагырганы Советтерге шилчидер дугайында шиитпирни, чер сөмбүрзээниң кырынга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эң баштайгы күрүнезин тургузар дугайында декретти база тайбың дугайында декретти хүлээп алган Советтериниң II Бүгү-россия съездизи Смольныйга болуп эрткен.

В. И. Лениниң шынчы соратниги—эш И. В. Сталин болза, империалистиг интервентилериниң халдаашкынынга удур хамааты дайынының одунга демиселди баштаан болгаш Ленинградты камгалап алган. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде үзе кирдингениниң хүннеринде Смольныйны Кремль-биле харылзааның дорт шугуму катыштырган. Хоорайны камгалап алыр дээрзинге ленинградчылар шыңгыы бүзүрелдиг деп эш Сталин баш бурунгаар көрүп турган. «Амыдыралдың оруу» Ладога хөлдү дургаар шөйлүп баткан.

Баштынчының дужаалын күүсетпишаан, Ленинград фронтузунуң дайынчылары маадыр хоорайның чоогундан дайзынны сывырып үндүрген. Ленинградтың бүдүрүлгелериниң эрги ажылчыннарындан хөй кижилер революция мурнунда Петроград кандыг турганын сактып чугаалажып турар. Шаанда хоорайның кыдыглары хирлиг болгаш доозуннуг болуп, сан чок үш-үдүрүм кижилериниң эзирик алгы-кышкызы, заводтарның каржы алгызы дыңналыр турган, ында кезик-чамдык барактарлыг болгаш бичии бажыңнарлыг суурлар тургулаан.

Ленинградтың эрги чурттакчылары ам бүдүрүлгелерге, культура бажыңнарынга, фабрика-завод өөредилгезиниң школаларынга үргүлчү барып илеткел кылып турарлар, оларның чугааларындан революция мурнундагы ажылчыннарның амыдыралының дугайында уттундурбас чурумалдар, баштайгы стачкалар болгаш маёвкалар, канчаар-даа аажок далай ышкаш шимчеп турар улустуң аразында броневиктиң башнязында В. И. Ленин, партияның VI съездизиниң индиринде И. В. Сталин дыңнакчыларның карааның мурнунга тода көстүп келгилээр.

1911 чылдың сентябрь 6-да эш Сталин Вологдадан Петербургче чажыт байдал-биле чедип келген. Ол аңаа Петербургтуң партия организациязы-биле харылзааны тургузуп, ооң кичээнгейин узуткакчы-меньшевиктерге болгаш троцкистерге удур демиселче, Петербургтуң большевик организацияларының сырый катыжыышкынынче болгаш быжыгланыышкынынче угландырып турган.

Эш Сталин большевик солун «Правданы» удуртуп, думада социал-демократтыг фракцияның большевикчи кезиин удуртур талазы-биле ажылды чоруткан. Боо-чепсектиг тура-халыышкынче, социалистиг революцияның тиилелгезинче партияны угландырган, большевик партияның VI съездизиниң ажылын эш Сталин удурткан.

В. И. Лениниң Төп музейиниң Ленинград салбырында В. И. Лениниң улуг өөреникчизи болгаш соратниги—Иосиф Виссарионович Сталинның алдарлыг амыдыралчы оруунуң дугайын көргүскен мун-мун документилер бар.

«Бодунуң ажылчын депутадынга Петербург ажылчыннарының чагыын И. В. Сталин бижип тур» деп чуруктуң чанынга көрүкчүлер келгеш, ону үр-ле көрүп тургулаар. В. И. Лениниң демдеглеп бижээни: «Ыяавыла эгидер! Бо документини опза чугула кадагалаар» деп чагыының чурук хоолгазы база ында кожа делгетинген. Музейниң өске залында Ленинградтың Совет кудумчузунуң № 17-а бажыныың квартира македин делгээн, И. В. Сталин 1917 чылдың июльдуң 11-де В. И. Ленинни оортан Разливче үдээн.

В. И. Лениниң болгаш И. В. Сталинның революстуг ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан төөгүлүг черлерни Ленинградтың ажылчы чоннары ыдыктыы-биле камгалап турар. Карповка хемниң Набережнаяда № 32 музей квартирага экскурсиялар үргүлчү болуп турар. Аңаа 1917 чылдың октябрьның 10-да РСДРП(б) ТК-ның төөгүлүг хуралы болуп эрткен. Делгем, бөдүүн өрээл. Ооң ортузунда улуг стол. Ооң кырында лампалар азып каан. Соңга болза, херим иштинче талазында, кылын пөс-биле көжегелетинген. Ханада Некрасовтуң болгаш Салтыков-Щедриниң портреттери бар. Октябрьның чепсектиг тура-халыышкынының дугайында партияның ТК-зының төөгүлүг шиитпирлери ол бажыңга бадылатынган.

Хамааты дайынының болгаш даштыкы интервенцияның чылдарында бистиң улустуң төөгүлүг тиилелгелери эш Сталинның өлүм чок ады-биле холбашкан. Ленинград хоорайның камгалалы улуг Сталинның ады-биле холбашкан.

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында чурттуң камгалалын организастаарынга эш Сталин болза, В. И. Лениниң кол даяныр кижизи болуп, Чепсектиг күштериниң могаг-шылаг чок тургузукчузу, революцияның эң-не шиитпирлиг болгаш айыылдыг фронтуларынга чугула тиилелгелериниң шуут сорук-киириқчизи болгаш организакчызы болуп турган.

...Утундурбас 1919 чылдың чазы. АКШ-тың болгаш Англияның империалистиг баштыңнарының дузаламчызы-биле генерал Юденичиниң ак-гвардейжи армиязы шавар халдаашкынче шилчээн болгаш Петроградка берге айыылды тургускан. Америк долларның болгаш англи фунтунуң деткимнези-биле тургустунган чажыт контрреволюстуг организациялар хоорайның бодунга турган.

Доп-дораан камгалалды чорударын байдал негеп келген. В. И. Ленин болгаш партияның Төп Комитеди Петроградче эш Сталинны чоруткан. Эш И. В. Сталин Петроградка чедип келгеш, хоорай камгалалының бүгү херээн бодунуң холунга алган.

Июльда далай болгаш кургаг чер шериглериниң командылалының төлээлекчилери-биле төөгүлүг чөвүлел хуралды И. В. Сталин Ораниенбаумга (амгы Ломоносов хоорайга) чыылдырган, контрреволюстуг үймээнчилерни чылча шаварының болгаш «Красная Горка» база «Серая лошадь» деп порттарны далайдан болгаш кургаг черден эжелеп алырының дугайында бодунуң генийлиг планын ол аңаа чугаалаан.

Орустуң далайжыларының болгаш далай эртеминиң улуг чедиишкиннериниң дугайында В. И. Лениниче эш И. В. Сталинның бижип турган чагааларын аңаа барган экскурсантылар номчуп турар.

Ам Ломоносов хоорайда (Ленинград чаны) 1919 чылдың июньнуң 14-те төөгүлүг чөвүлел хурал болуп эрткен бажыңның ханазында тускай самбыра тургустунган, ында бижээни болза:

«1919 чылдың июньда маңаа штаб турган, И. В. Сталин июнь 14-те аңаа шериг кезектериниң командирлери-биле болгаш комиссарлары-биле чөвүлел хурал чоруткан, контрреволюстуг үймээнчилерни чылча шаварының болгаш «Красная Горка» база «Серая лошадь» деп порттарны далайдан болгаш кургаг черден эжелеп алырының дугайында бодунуң генийлиг планын маңаа чугаалаан».

Совет эрге-чагырганың чылдарында Лениниң хоорайы көстүп көрбээни-биле өскен болгаш чечектелген. Мерген баштынчының сагыш салыышкынынга ленинградчылар канчаар-даа аажок өөрүп четиргенин илередип турар. Төвүнде ордуларлыг шаандакы Петербургтуң база ооң чаагайжыды кылдынмаан эргі кыдыгларының дугайында делгелге көргүзүү болза, ам үгле музейниң делгелгелеринде кадагалаттынган ийикпе, азы эрги чурттакчыларның сактыышкынында артып калган.

Ленин—Сталинның партиязының удуртканы бодунуң салымының эзлери апарган ажылчы чоннар социалистиг үлетпүрнүң дүрген өзүлдезин болгаш чечектелиишкинин хандырган. Ленинград депшилгелиг мурнакчы техниканың хоорайы кылдыр хуулдунган.

И. В. Сталинның проспектизинде, хоорайның шаандакы чыъдып калган дүмбей кыдыында ам чурттуң хөй улуг-улуг бүдүрүлгелери туруп турар. Ында С. М. Киров аттыг «Электросила» завод бар. Ам ол болза, ада-чурттуң электромашина тудуунуң гигантызы. Сталинчы улуг план ёзугаар боттандырып турар тудуглар —канчаар-даа аажок улуг гидроэлектростанцияларынга хереглетинип турар делегейде чок дээн тергиин машиналарны ында бүдүрүп үндүрүп турар. Заводту долгандыр бүдүн кварталдар калбарып баткылаан. Белен апарган болгаш ам тудуп турар улуг-улуг бажыңнар база бар.

Совет Эвилелинде бүгү-ле хоорайлар магистральдарындан-даа артык узун, И. В. Сталин аттыг проспект хүн бүрүде экижип турар. Ында «Электросила» заводтан ырак эвесте Тиилелгениң Москва паркы туруп турар. Ол парк хөй-хөй гектар черни ээлээн. Удавас И. В. Сталинның тураскаалы тургустунар черге, маадырларның Төп кудумчузунга, ооң ийи талазынга Совет Эвилелиниң ийи дакпыр маадырларының, ленинград хоорайның эң эки оолдарының тураскаалдары тургустунгулаар.

Лениниң хоорайының үлетпүр бүдүрүлгелеринде хүн-бүрүде социалистиг чарыштың чалбыыжы улам күштүг хып турар. Хоорайның бараан станциялары хүн-бүрү хөй-хөй чүүктерни —станоктарны, турбиннарны, электрогенераторларны, көвүрүг болгаш порт краннарын коммунизмниң улуг тудугларының адрезинче, Совет Эвилелиниң янзы-бүрү черлеринче хүн бүрүде чорудул турар. И. В. Сталинның ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан төөгүлүг черлерге хөй санныг экскурсиялар болза, үргүлчү кыска митингилер-биле болуп эрттип, аңаа ажылчыннар бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турар.

Е. УСАЧЕВ,
В. ПИВОВАРОВ.

Француз Коммунистиг партияның ТК-зының пленуму

Морис Торезтиң чугаазы

ПАРИЖ. Июнь 17-де Парижтин ажылчыннар чурттаар хоорай кыдыы Исси Ле Мулине деп кезээнге Француз коммунистиг партиниың ТК-зының пленуму бодунуң ажылын дооскан.

Пленумнуң түннел хуралынга Франциянның Коммунистиг партиязының чиңгине секретары Морис Торез кыска чугаа кылган.

Француз улус Франциянның политиказын үндезини-биле өскертиринче чүткүп турар деп демдеглээш, Торезтиң чугаалааны:

Ол өскертиишкинни боттандырарынга ажыл хөделбирниң чаңгыс-эвинден өске чепсек чок дээрзин ажылчыннар билип турар.

Торез улус фронтузунуң дуржулгазының база түннелдериниң дугайын сагындырган болгаш Францияга чамдык чүүлдерни өскертир арганы бээр калбак шимчээшкинниң чүгле эгези болуп турар ажыл-хөделбирниң чаңгыс-эвин тургузарындан француз буржуазия болгаш социал-демократтыг баштыннар көгүп турарлар деп демдеглээн.

Боттарының оруунга таваржыр бүгү-ле моондактарны ажып эрттеринче Торез коммунистерни кыйгырган.

Пленум резолюция үндүрген. Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр сорулга-биле Совет Эвилелиниң кылган эгелээшкиннери болуушкуннарның чорудулгазынга болгаш хөй-ниити санал-оналга улуг саалдарны чедирип турар деп ол резолюцияда чугаалап турар.

«ССРЭ-ниң даштыкы политиказы болза, тайбыңны камгалаарынче болгаш катап тургузарынче, улустар аразының кады ажылдажылгазынче болгаш бүгү чурттарның аразынга ажыл-херекчи харылзааларны катап тургузарынче шуут угланган дээрзин Францияның улузу кажангызындандаа тодаргай билип көрүп турар.

Тайбың арга-биле шиитпирлетинип шыдатынмас хире ындыг чаңгыс-даа маргылдаалыг айтырыг амгы үеде чок дээр дугайында Совет күрүнеиниң удуртукчуларының, оларның бүгү ажыл-хөделбири-биле бадыткаатынган медеглелдеринге Францияның улузу байырлап турар».

Тайбың дээш демисел кошкавас ужурлуг, июньнуң 27-де болгаш 28-те эрттирер деп төлевилетинген «чугаалажыышкыннар болгаш тайбың дээш национал конференцияны» белеткээринге Француз коммунистиг партия бодунуң бүгү күжениишкиннерин бээр ужурлуг деп резолюцияда демдеглеп турар.

Эң чоок сорулга болза, Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның улустарынга удур дайыннарны соксадыры, герман айтырыгны тайбың арга-биле таарыштырары болгаш Барыын Германияга милитаризмни катап тургузар бонн болгаш париж шериг керээлерин хүлээп албазы болур деп резолюцияда оон ынай чугаалап турар.

Францияның чагырыкчы бөлүктериниң сөөлгү алды чылдарның дургузында чорудуп келгени «улуска удур, нацияның кол күжү болур ажылчын аңгыга удур» политиказының уржуктарын ТК-ның пленуму бодунуң шиитпиринде анализтеп турар.

Ажылчын аңгының ажыл-херектериниң чаңгыс-эвин калбартырынга амгы үеде таарымчалыг байдалдар бар болуп турар деп резолюцияда демдеглетинген.

Ажыл-чорудулгаларның улам күчүлүг чаңгыс-эвин бүгү хевирлерге калбартыры дээш демиселдиң эргежок чугулазынче резолюция коммунистиг партияның бүгү үүрлериниң болгаш секцияларының кичээнгейин угландырып турар.

(СЭТА).

Америк-совет найырал Ниитилелиниң туруп келгениниң он чыл оюн байырлааны

НЬЮ-ЙОРК. Июнь 16-да Нью-Йорктуң «Клаб Синема» деп клубунга америк-совет найырал Ниитилелиниң он чыл оюнуң байырлаашкыны эгелээн. Америк-совет найырлдың Национал чөвүлелиниң организастааны Совет Эвилелиниң экономиктиг болгаш культуралыг чедиишкиннерин көргүзүп турар фото-делгелгени клубта ажыткан. Фото-чуруктарның дыка хөй кезии дайын сөөлүндеги чылдарда ССРЭ-ге тайбың тургузуушкунну көргүзүп турар.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың улустарының аразында найыралды быжыглаарынче угланган бодунун ажылын аар-берге байдалда уламчылап чорудуп турар америк-совет найырал Ниитилелиниң тургустунуп келгенинге болгаш ооң он чыл дургузунуң ажыл-чорудулгазынга ийи дугаар делгелгени холбаштырган. АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарының чугулазының дугайында америк күрүне ажылдакчыларының делегейниң ийиги дайынының үезинде кылган хөй санныг медеглелдерин делгелгеде көргүскен. АКШ-тың амгы президентизи генерал Эйзенхауэрден Ниитилелдиң 1945 чылдың ноябрьда алган телеграмманың хоолгазын делгелгеге келген кижилер онза кичээнгей-биле көрүп турарлар.

Совет чогаалчыларның англи дылда очулдуртунган номнарын, а ол ышкаш ССРЭ-ниң ажылчы чоннарының материалдыг байдалының экижиишкининиң болгаш культуралыг деннелиниң көдүрлүүшкүнүнүң дугайында, улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң дугайында АКШ-ка парлап үндүрген номнарны клубта садыглап турар. ССРЭ-ниң тайбың даштыкы болгаш иштики политиказын, база америк-совет харылзааларның төөгүзүн чырыдып көргүзүп турар янзы-бүрү бюллетеньнерни садыглап турар.

Июнь 16-да ол клубка бичии уругларның эртени болган, аңаа «Балыкчы болгаш балык дугайында тосл» совет фильмни көргүскен. Кежээ митинг болган. Америк-совет найыралдың Национал чөвүлелиниң даргазы доктор Джон Кингсбери, «Нью уорлд ревью» журналдың редактору Джессика Смит, ССРЭ биле АКШ-тың аразында бүгү маргылдаалыг айтырыгларны тайбың арга-биле таарыштырары дээш, ийи чурттарның аразынга улам сырый экономиктиг болгаш культуралыг харылзааларны тургузары дээш, ССРЭ биле АКШ-тың улустарының аразында найыралды быжыглаары дээш демисежип турар хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери ол митингиге чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республиканың премьер-министринин оралакчызы Отто Нушкени оорлап туда бергенинге ГДР-ниң чазааның удурланыышкыны

БЕРЛИН. АДН агентилели мооң адаанда дыңнадыгны дамчыткан:

Июнь 17-де хүннүң ийи дугаар чартыында, он беш шак биле он алды шактың аразында, америк сектордан демократтыг секторже шургуп кирген чагырга чокталып калчаараан дээрбечилер болза, секторлар аразында кызыгаарда (Варшауэр Брюкке) кудумчуга премьер-министрниң оралакчызы Отто Нушке бодунуң албан черинче бар чорда, олче халдаан болгаш ону автомобилинден үндүр тыртып алганнар. Отто Нушке күжениишкинниг удурланып турза-даа, дээрбечилер ону америк секторже сөөртүп апарганнар.

Штуммовчу полиция дээр полициянын ук бандиттер-биле харылзаалыг турган органнары 109-ку полицейжи участокка оларга ужурашкан болгаш радионуң дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Отто Нушкени америк шериг эрге-чагыргаларга шилчидип бергеннер. Бүгү медээлерден ап көөрге,ол таварылга болза, кижини каржызы-биле болгаш ажыт-чажыт чогу-биле оорлап тутканы болур.

Бодунуң кежигүннериниң бирээзин америк шериг эрге-чагыргаларның тудуп хоругдаанынга чазак шиитпирлиг удурланып тур. Премьер-министрниң оралакчызы Отто Нушкени доп-дораан хостаарын Герман Демократтыг Республиканың чазаа америк шериг эрге-чагыргалардан негеп тур.

Удурланыышкында Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри Отто Гротеволь ат салган.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республиканың ажылчын шимчээшкининиң ажылдакчыларын Карл Маркс ордени-биле шаңнап турары

БЕРЛИН. Элээн хөй кижилерни, чүл дизе: Роза Тельманны, Ильзе Келлерни болгаш Ольга Кернерни, а ол ышкаш Отто Бухвицти, Герман Дункерни, Отто Франкени, Гельмут Леманны, Герман Матерни, Герман Шлиммени болгаш Вильгельм Цайсерни Карл Маркс ордени-биле шаңнаан дугайында Герман Демократтыг Республиканың президентизиниң канцеляриязының дыңнадыын АДН агентилели дамчыткан.

ГДР-ниң министерлер Чөвүлелиниң сүмелээнин ёзугаар Герман Демократтыг Республиканың президентизи Вильгельм Пик үстүнде айытынган кижилерни ажылчын аңгыга оларның чайгылыш чок бердиниишкини дээш, немец ажылчын шимчээшкинни хөгжүдериниң херээнге хөй чылдарда алдар-хавыяазы дээш шаңнаан.

(СЭТА).

Корей ажылчы чоннарның бүдүрүлге чедиишкиннери

ПХЕНЬЯН. Июнь 24-те корей ажылчы чоннар күш-ажыл дугайында хоойлунуң 7 чыл оюн демдеглээрлер. Төөгүлүг хүнге холбаштыр бүдүрүлгечи чарыщ үлетпүрнүң бүгү адырларында болгаш транспортта калбарып турар. Кореяның Төп телеграф агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, Эн заводтуң ажылчыннары чарышка киржип тура, июньнуң планын июнь 11-де күүседипкеннер. Эн руднике ажылдап турар фронтучу аныяктар бригадазының ажылчыннары Сен Хак Хенниң удуртулгазы-биле бүдүрүлге онаалдазын 200 хуу күүседип турарлар.

Транспорт ажылдакчылары база чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап турарлар. Цой Чан Мунуң удуртканы депо сөөртүлгениң чыл планын май 20-де 51 хуу күүседткен. Ол депонуң сураглыг машинизи паровозтуң хүн-бүрүде 450 километр маңнаарын чедип алган.

(СЭТА).

Моол шахтёрларның күш-ажылчы чедиишкиннери

УЛАН-БАТОР. Совет чаартыкчыларның дуржулгазын шиңгээдип алыры дээш шимчээшкин Моол Арат Республиканың бүдүрүлгелеринде улам калбарып турар. Ол шимчээшкинниң эгелекчизи болза, Налайханың хөмүр даш казар чериниң № 10 шахтазының коллективи болур. Амгы үеде Моолда эрттип турар моолсовет найыралдың айынга холбаштыр социалистиг чарышты калбартырынче чурттуң бүгү бүдүрүлгелериниң коллективтерин ол шахтаның коллективи кыйгырган.

Ол чарышка боттарының хүлээлгелерин № 10 шахтаның ажылчыннары алдарлыы-биле күүседип турарлар. Совет шахтёрларның үлегери-биле хөмүр даш казылдазының бүдүн графиктиг системазын киирген. Совет Эвилелиниң шахтёрларының мурнакчы дуржулгазын өөрениринин школазын шахтада тургускан. Совет шахтёрларның дуржулгазын ажыглаанының түннелинде шахтаның коллективи июньнуң бирги чартыының планын 107 хуу күүседткен. Чемиддоржаның болгаш Жадамбаның бригадалары боттарының онаалдаларын тус-тузунда 260 болгаш 307 хуу күүседткеннер.

10-гу шахта-биле чаржып турар 13-кү болгаш 9-ку шахталар база чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алганнар. Хөмүр даш казып үндүрериниң чартык чыл планын ол бригадалар хуусаа бетинде күүседткеннер.

(СЭТА).

Тайбың дээш, Германияның чаңгыс-аай чоруу дээш

БЕРЛИН. АДН агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Боннга чаңгыс-аай чорук, тайбың болгаш хосталга дээш демисежип турар немецтерниң Эвилелиниң Президиумунуң парлалга конференциязы болган, аңаа рейхсканцлер турган И. Вирт болгаш Эвилелдиң өскедаа удуртукчу ажылдакчылары чүве чугаалааннар.

Германияның кол-кол национал айтырыгларын шиитпирлээри дээш демиселге бүгү патриотчу күштерни катыштырар деп чүткүвүшаан, Эвилел болза, Чөөн чүк биле Барыын чүктүң аразында политиктиг чөрүлдээлерни чайладыры, Германияның чаңгыс-аай чоруун катап тургузарынга чугула баштайгы чүүлдерни тургузар сорулга-биле бонн болгаш париж шериг керээлерин хүлээп албазы, база келир үедеги ниити-герман күрүнеиниң бот-эргезин хандырары дээн ышкаш негелдер-биле кызыгаарлатынып турар деп парлалга конференциязын ажыткан профессор Герман медеглээн.

Ам болур соңгулдаларга партияның перспективаларының дугайын чугаалап тура, Эвилелдиң даргазы Вирт болза, Барыын Германияга болган эп-сеткил катыштырыышкынының хөй санныг митингилери келир үеде бундестагка немецтер Эвилели улуг күш болуп болур дээрзинге идегээр үндезилелдерни берип турар деп медеглээн. Эвилелдиң черчер комитеттерин тургузарының талазы-биле чедиишкинниг ажыл кыска үениң дургузунда чорутунган. Ол болза, чаңгыс-аай чорук, тайбың болгаш хосталга дээш немец катыштырыышкынныг шимчээшкиниң ажыл-чорудулгазының түннелинде болдунган деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

Бразилияның ажылчын аңгызының эргелерин камгалаары дээш

МОНТЕВИДЕО. Бразилияның ажылчы чоннарының конфедерациязы бүгү ажылчы чоннарга кыйгырыгны «Импренса популар» солунда парлааш, федералдыг конгресстиң депутаттар палатазының чугаалажып көрүүшкүнүнде турар, профэвилелдериниң дугайында реаксылыг хоойлу төлевилелинге удур демиселче ажылчы чоннарны кыйгырган.

Бразилияның ажылчы чоннарының конфедерациязы хоойлу төлевилелинге удур демиселдиң өзүлдезин демдеглеп турар. Сан-Паула штатта 150 ажыг профэвилел организациялары хоойлу төлевилелиниң реаксылыг чүүлдеринге удур демиселге боттарының күштерип катыштырган деп кыйгырыгда айтып турар. Ажылчы чоннарның болгаш оларның профэвилелдериниң шак ындыг демиселдери өске-даа штаттарда болуп турар. Шимчээшкин улам калбарып бар чыдар. Бразилияның ажылчы чоннарының конфедерациязы профэвилелдериниң демиселин деткип турар болгаш профэвилелдериниң чаңгыс-аай чоруун болгаш хосталгазын камгалаарынга боттарының күштерин катыштырарынче оларны кыйгырып турар.

МОНТЕВИДЕО. «Импренса популар» солуннуң дыңнатканы-биле алырга, Сан-Паулога 50 профэвилелдер федерацияларының болгаш хоорайның профэвилелдериниң төлээлекчилериниң, реаксылыг хоойлу төлевилелинге удурланыышкынның демдээ болдурган хуралы июнь 15-те болган. Хоойлу төлевилелинге удур 30 минутаның бүгү-ниити ажыл соксадыышкынын бүгү чуртка чорудар дугайында шиитпирни хурал чүүлдүг деп көрген. Хоойлу төлевилелин хүлээп албас дээр дугайында негелдериг чагааны республиканың президентизи Баргаска чорудар деп хурал шиитпирлээн.

(СЭТА).

Розенберг ашак-кадайны шаажылааны

НЬЮ-ЙОРК. Июнь 19-та Нью-Йорктуң шагы-биле 20.01 шак турда Синг-Синг кара-бажыңынга Розенберг ашак-кадай шаажылатканнар. Бодунга болгаш ашаанга өршээл көргүзериниң дугайында Этель Розенбергтиң хууда дилээн Эйзенхауэр шаажылалгага чедир чартык шак арткан турда ойталаан.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командылалының июнь 19-та дамчыткан медээзинде чугаалап турары болза:

Эрткен хүннүң дургузунда Пенамдоннуң чөөн талазында дөрт километр черде Юртон суурнуң девискээринге дайзын бир батальон күш-биле чеди катап атака кылган. Ынчалза-даа дыка чидириглерлиг ойтур шаптырган.

Қандыг-даа шериг объектилери чок тайбын чурттакчыларлыг районнарны бомбалаарын америк ужар-чүүл үргүлчүлеп турар. Июнь 18-те америк самолёттар Пхячони болгаш Кусен суг шыгжамырын бомбалаан. Улуг когарал болган. Июнь 19-та олар Чунхва уездиде Куденли болгаш Сенчонли суурларны кадыгдошкуну-биле бомбалаан.

Июнь 19-та Улустуң армиязының зениттиг кезектери болгаш адыгжыаңчылар дайзынның 6 самолёттарын аңдара аткан болгаш 3 самолётту үрей аткан.

(СЭТА).

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарга холбаштыр

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Кэсондан дыңнатканы: Кореяга тайбынчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарда корей-кыдат делегация июнь 19-та соң адаанда дыңнадыгны парлаан:

Чугула айтырыглар-биле холбаштыр корей-кыдат делегация болза, делегацияларның пленарлыг хуралын июнь 20-де эртенгиниң 11 шакта чорударын негеп тур деп корей-кыдат таланың кол төлээзи генерал Нам Ир июнь 19-та өске талага харылзаанын улуг офицерин дамчыштыр дыңнаткан. Өске тала аңаа чөпшээрежилгезин берген.

(СЭТА).

Кореяның тайбың хоорайларынче болгаш суурларынче америк ужар-чүүлдүң халдаашкыны

ПХЕНЬЯН. Соңгу Кореяның тайбың хоорайларынче болгаш суурларынче америк ужар-чүүлдүң араатанзың халдаашкыннары үргүлчүлеп турар. Кореяның Төп телеграф агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, сөөлгү үениң дургузунда Соңгу Хамген можуда көдээ ажыл-агыйлыг элээн хөй районнар онза араатанзыг халдаашкыннарга таварышкылаан. Бурен, Хверен, Юсон, Кенсон, Оран, Енан, Хватэ, Қильчу, Ким Чак болгаш өске-даа уездилериниң суурлары июнь 13-те болгаш 14-те хөй удаа бомбалатырып болболгаш боолатырганнар. Ол үенин дургузунда Чхоньчжинь хоорай күжениишкинниг бомбалаашкынга таварышкан. Тараачын чоннуң ортузунда өлүм-чидим хөй болуп турар. Тараачыннарның элээн каш чүс бажыңнары үрелген болгаш өртенген, улуг шөлдерде көдээ ажыл-агый культураларының тарылгалары культураларының тарылгалары узуткатынган.

(СЭТА).

Лисинманчы бөлүктүң чөңгээлиг аажылаашкыннары

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң Токиода корреспондентиниң дамчыдып турары-биле алырга, дедир чандыртырын күзевейн турар дээр 25 муң туттурган корей шериглерни лисынманчы шериглер июнь 18-тин дүне ортузу-биле эртенниң аразында туттурган шериглер лагерьлеринден «хостаан» деп Қларктың штабы дыңнаткан. Ынчалза-даа дедир чанарын күзевейн турар дээр бүгү 34 муң туттурган шериглерни «хостаан» деп Ли Сын Манның Пусанда төлээлекчизи Вон медеглээн.

Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Пусандан дыңнатканын ёзугаар алырга, «хостатырган» туттурган шериглериниң иштинден 20 муң кижини мурнуу-корей армияга мобилизастаар деп лисынманчы «чазак» бодап турар деп мурнуу-корей бөлүктерде медеглеп турган.

Вашингтонда Ак бажың, күрүне департаментизи болгаш шериг эргечагыргалар болза, туттурган корей шериглерни хостаанының фактызын, херектериниң байдалының дугайында тускай информацияны албаанының бетинде тайылбырлаарындан ойталап турар деп Ассошиэйтед Пресс агентилели медеглеп турар. Агентилелдиң айтып турары-биле алырга, «Қатышкан Нацияларның командылалы Ли Сын Манның аажылаашкыннарын кайгавайн турар».

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Пусандан дыңнатканы-биле алырга, дайынны соксадырының дугайында баш бурунгаар көрдүүп турар дугуржулга ёзугаар, тайбыңчыдылгага ат салып турар душта турган чепсектиг күштериниң санын бичии-даа улгатырарын хоругдаан чүве болганда, мурнуу-корей армияның санын 16 дивизиядан 20 дивизия чедир улгатырарынче камгалал министерствозу далажып турар деп херектериниң дугайын дыңнап билген бөлүктерде кижилер медеглеп турарлар.

Юнайтед Пресс агентилелиниң Токиода корреспондентизиниң дамчыдып турары-биле алырга, «хостаашкын» талазы-биле чорудулганың үезинде 9 туттурганнар өлүрткен болгаш 16 кижи балыгланган деп чугаалап турар медеглелди Қларктың штабы парлаан.

Юнайтед Пресс агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, «коммунистиг эвес соңгу корейлер турган 13 лагерьлерге 1300 американнар болгаш 6 муң мурнуу-корейлер камгалалга турганнар». «Соңгу-корей туттурган шериглер саналдатынган нейтралдыг комиссияның контролюнуң адаанга турарын анаа көрүп эрттирер деп Ли Сын Ман бодавайн турар чүве болганда, лагерьлерге мурнуу-корей камгалалды хевээр тургускаш, Қларк ону медерелдиибиле кылган деп херектериниң ужурун дыңнаан кижилер медеглеп турарлар деп агентилел немээн.

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Сеулдан дамчыдып турарын ёзугаар алырга, соңгу-корей туттургач шериглерни «хостаарын» мурнуу-корей камгалалга боду-биле дужааганын Ли Сын Ман сөөлзүредир дыңнаткан.

(СЭТА).

Парлалга конференциязынга Даллестиң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Вашингтонда корреспондентизиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, «соңгу-корей туттурган шериглерни элекке хостааныың» талазы-биле лисынманчы эрге-чагыргаларның ажылдары «КНО-нуң командылалының эргелерин үрээн чорук болур» деп АКШ-тың күрүне секретары Даллес парлалга конференциязынга медеглээн.

(СЭТА).

Египетти республика кылдыр чарлааны

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң Каирде корреспондентизиниң дамчыдып турары-биле алырга, июнь 18-тин кежээзинде Египет республика кылдыр чарлатынган. Генерал Нагиб президент болгаш премьер-министр болур.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

КОЛХОЗТАР БАШТААР ЧЕРЛЕРИНГЕ ДЫҢНАДЫГ

1954 чылда колхозтарның бүдүрүлгеге хереглетинер барааннарның болгаш дериг-херекселдериниң чагыгларын 1953 чылдың июль 10-дан орайтатпайн райполарга киирип келирин колхозтар баштаар черлериндеи Тыва облпотребсоюзтуң эргелели дилеп тур.

Тыва облпотребсоюз.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал килдистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарьның 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң 3—68, иштики информация, бухгалтерияның — 3 — 65

ТС01941 Облкүүскомнуң типографиязы